

4. Шаптала К.О. Використання європейського досвіду розвитку сільських територій. *Культура народів Причорномор'я*. 2012. 229. С. 7-9.

Цвігун Інна
д-р екон. наук, доцент, завідувач кафедри
Подільський державний аграрно-технічний університет
Кам'янець-Подільський, Україна

СОЦІАЛЬНИЙ КАПІТАЛ В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЕМОГРАФІЧНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

«Справжнє багатство нації – це її люди. Основна мета розвитку полягає в тому, аби створити сприятливе середовище для довгого, здорового і творчого життя людей» - саме такими словами починалася «Доповідь про людський розвиток» в 1990 році [1, с.10].

Досліджуючи чинники і умови формування демографічної безпеки варто дослідити соціальне становище населення, а саме наявність в Україні соціального капіталу, середнього класу, а також соціальне відторгнення та маргіналізація українського населення. Соціальне становище населення має безпосередній вплив на демографічну безпеку, більше того ці дві системи є взаємопов'язані і взаємообумовлені.

В умовах соціально орієнтованої ринкової економіки такі соціальні фактори, як сприятливі умови праці, розвинута система стимулювання праці й умови оплати, соціальні гарантії і соціальне обслуговування найманих робітників, корпоративні принципи керування, починають відігравати істотну роль у підйомі виробництва, що у свою чергу знову ж таки підносить рівень соціального добробуту. Тобто можна вести мову про дуалізм соціальних і економічних цілей, коли одні з них є механізмом досягнення інших, коли соціальні показники досягаються за рахунок економічних і навпаки.

В основі депопуляції населення лежать соціальні негаразди у суспільстві, що зумовлено недостатнім рівнем заробітної плати для забезпечення потреб залежних від працюючого членів сім'ї, проблеми щодо забезпечення диференційованої оцінки вкладеної сукупної праці при пенсійному забезпеченні, розвал державних систем охорони здоров'я та освіти - все це проблеми останнього десятиріччя, сьогодення та найближчого майбутнього України. Якщо сьогодні не розпочати роботу по збереженню людського потенціалу країни, то внаслідок інертності демографічних процесів та їхньої слабої керованості з боку держави ситуація стане дедалі більше погіршуватися.

Останнім часом набуло розвитку поняття соціального капіталу та безліч його трактування. В даному випадку ми беремо до увагу роль соціального капіталу як сукупність соціальних ресурсів, які використовуються людиною для досягнення своєї

мети [2; с.11]. При цьому спроможність накопичувати соціальний капітал не є індивідуальною характеристикою особистості, вона є особливістю тієї мережі відносин, яку виформовує індивід. Таким чином, соціальний капітал - продукт включеності людини у соціальну структуру [3].

Зокрема, за розрахунками однієї з провідних дослідницьких організацій США «Legatum Institute», який визначає рейтинг добробуту країн або індекс процвітання Україна в 2017 році посіла 112 місце з 149 країн. Даний індекс складається з дев'яти складових і однією з них є соціальний капітал. За оцінкою американських фахівців соціальний капітал в Україні майже не розвинутий і вона займає 115 місце за його рівнем. При оцінці соціального капіталу враховувалося особисті стосунки, підтримку соціальних мереж, соціальні норми та громадянська участь в країні [4].

Датський науковець Г. Свендсон вважає, що соціальний капітал включає в себе два компоненти: по-перше, загальний рівень довіри населення до влади і, по-друге, ступінь участі людей в організаціях громадянського суспільств [5]. З точки зору, датського економіста К. Бйорнскова, підвищення рівня соціального капіталу обумовлене та залежить від інвестицій в освіту, підвищення зацікавленості людей та їх залучення до досягненні суспільно важливих цілей, а також справедливого механізму перерозподілу доходів [6].

Зокрема, експерти Світового банку визначають соціальний капітал як довіру, суспільні цінності, релігійні переконання, на основі яких формуються норми та системи соціальних зав'язків, що відіграють роль традиційних, неформальних механізмів координації поведінки людей в суспільстві, а інститути визначають як організації (урядові установи, фірми, інститути громадянського суспільства, правоохоронні та судові органи тощо), формальні правила (державне регулювання, закони та конституція) та неформальні правила (традиції), які є механізмом координація поведінки людини [7].

Ще на початку 1990-х років у книзі «Довіра» Френсіс Фукуяма означив соціальний капітал як «довіру, взаємодопомогу й активність». Варто підкреслити, що соціальний капітал здатен відігравати для соціуму як позитивну, так і негативну роль. В Україні, кажуть фахівці, відбувається процес накопичення негативного соціального капіталу, що проявляється у корупції, злочинності тощо.

Країни, де практично відсутній соціальний капітал, не здатні ні до модернізації, ні до розвитку. «Держави, що не відбулися» мають спільну рису: відсутність соціального капіталу.

Руйнівні наслідки мізерної заробітної плати працівників освіти та медицини вже нині виявляються у погіршенні якісних характеристик кадрового потенціалу та поширенні хабарництва у лікувальних та навчальних закладах, посиленні фінансового навантаження на населення через різного роду "додаткові" платні послуги, що зрештою призводить до обмеження доступу до якісних освітніх і медичних послуг, надзвичайно високого рівня передчасної смертності населення, погіршення якості знань.

Головна відмінність сучасного українського суспільства від західного полягає в тому, що в нашій країні маргінали складають більшість, а не меншість населення. Ізоляція та низька соціальна активність, будучи наслідками бідності, виступають і основними її джерелами. Витіснення людей з економічної сфери, соціальна ізоляція, призводять до відсутності механізмів впливу громадськості на процес

прийняття рішень [8, с. 229-230].

Від часів проголошення незалежності українське суспільство перебуває у стані соціальної аномії. Аномія – це «такий стан суспільства, в якому значна частина його членів, знаючи про існування певних норм поведінки в даному суспільстві, ставиться до них негативно або байдуже» [9, с. 17-18].

На шляху модернізації, яким ми намагаємося просуватися, варто врахувати, що його основою є формування соціального капіталу на основі економічного добробуту та сформованого громадянського суспільства.

Список використаних джерел

1. Анджелкович Б., Иванов А., Марни Ш. и др. Региональный Доклад о человеческом развитии : «От трансформации – к обществу для всех» . Братислава : Valeur, 2011. 132 с.
2. Грішнова О.А. Нагромадження людського, інтелектуального і соціального капіталу підприємства як основна форма його капіталізації. *Вісник Донецького інституту економіки та права*. 2011. № 1. С. 10-13.
3. Климанська Л. Громада це... Громадські ініціативи. 2001. № 3. URL: [//www.civic.intiatives.org.ua/9/7.htm](http://www.civic.intiatives.org.ua/9/7.htm) (дата звернення 20.02.2018)
4. The Legatum Prosperity Index™ 2017. URL : http://prosperitysite.s3-accelerate.amazonaws.com/3515/1187/1128/Legatum_Prosperty_Index_2017.pdf (дата звернення 18.02.2018)
5. Svendsen G. T. The Political Economy of the EU. Northhampton, 2003. P. 33.
6. Christian B. Corruption and Social Capital: Working paper 03–13. Aarhus, 2003. P. 17.
7. Степанова О. В. Соціальний капітал та проблеми ефективності державного регулювання економіки. *Ефективна економіка*. 2011. № 11. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_44 (дата звернення 20.02.2018)
8. Коваліско Н. В. Основи соціальної стратифікації. Львів : «Магнолія 2006», 2007. 328 с.
9. Ковалев А. Д. Аномия. Современная западная социология : словарь. Москва : Политиздат, 1990. С. 17–18.

